

УДК 327.39: 341.24

ГЕНЕЗА І РОЗВИТОК ІРЕДЕНТИЗМУ В КОНТЕКСТІ ЗМІН СИСТЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Наталя Горло

*Запорізький національний університет,
факультет соціології та управління, кафедра політології
вул. Жуковського, 66, 69000, м. Запоріжжя, Україна*

Із позицій історичного підходу через призму трансформації систем міжнародних відносин розкрито питання походження і розвитку іредентизму. Показано, що іредентизм виник у ХІХ ст. на ґрунті націоналістичних ідей, у подальшому пройшов еволюцію від політики об'єднання розділеного етносу до експансіонізму.

Ключові слова: іредентизм, експансіонізм, система міжнародних відносин, Віденська система, Версальсько-Вашингтонська система, Ялтинсько-Потсдамська система, постбіполярний світ.

Сучасні міждержавні відносини є складними і багатоплановими. Важливе місце у них займає питання забезпечення інтересів національних меншин у поліетнічних державах і організація прийнятних форм взаємодії меншин зі спорідненими державами. Зацікавленість цих держав у добробуті етнічних родичів цілком зрозуміла і прийнятна, якщо засобами її реалізації виступають культурне чи економічне співробітництво. На жаль, останнім часом з активізацією радикальних націоналістичних сил у Європі набувають поширення іредентистські плани повернення історичних територій, сформовані досить часто у вигляді відродження ідеї «Великої держави», що створює потенційні загрози для територіальної цілісності суверенних держав.

Проблематика іредентизму стала актуальною для українських науковців лише останнім часом, що пов'язано з діями російської влади щодо реалізації іредентистського проекту стосовно частини території української держави. Натомість зарубіжні політологи досить давно і активно досліджують це явище, демонструючи різнопланові підходи до його вивчення. Поряд з працями узагальнюючого характеру, автори яких розкривають сутність іредентизму (Т. Амброзіо, Д. Горовіц, М. Корнпробст та ін.), існує багато досліджень, присвячених докладному вивченню окремих випадків із застосуванням відповідного методу – case study. Аналіз наявного наукового доробку засвідчує недостатню дослідженість питання еволюції іредентизму. Причому якщо вплив внутрішньополітичних чинників іредентизму, зазвичай, унікальних для кожного випадку, враховується авторами, то аналіз зовнішніх чинників, серед яких розстановка сил на світовій політичній арені, не знайшов достатнього відображення у наукових працях. Певним винятком є праця А. Семченкова і Р. Бараш [1], які розглянули іредентизм через призму проблеми розділених народів і її еволюції під впливом трансформації світового політичного простору. «Історичну долю» іредентизму і його трансформацію також можна простежити за працею Ернеста Гелнера «Пришестя націоналізму. Міфи нації і класу» (1991 р.) [2], у якій автор дослідив п'ять стадій переходу від аграрних суспільств до національних держав, дві з яких пов'язані з іредентизмом.

Метою статті є дослідження генези і розвитку іредентизму через призму систем міжнародних відносин, кожна з яких задає певні рамки для міждержавних взаємодій. На

основі визначення тенденцій еволюції міжнародних відносин стане можливою розробка прогнозу подальшого розвитку іредентизму. Методологічну основу дослідження складає історичний підхід, що обумовило застосування історичного і логічного методів, поєднання яких дозволяє врахувати як специфіку розвитку іредентизму на різних історичних етапах, так і краще пізнати сутність цього політичного явища.

Іредентизм є політичним курсом держави, партії чи іншої політичної організації, які прагнуть включити до складу держави суміжні території інших держав, населення яких вважається спорідненим за етнічною, мовною чи релігійною ознакою. Вперше іредентизм виник у XIX ст. на італійських землях. Йому передував національний рух Рісорджименто, який почався ще у кінці XVIII ст. і був спрямований на визволення італійських земель з-під іноземного панування та об'єднання італійців в одній державі. У 1861 році відбулося об'єднання численних роздрібнених італійських князівств, королівств і герцогств в єдину державу – Італійське королівство. Однак не всі історичні регіони одночасно увійшли до складу новоутвореної держави, саме тоді й з'явилися іредентистські гасла, виголошені у другій половині XIX ст. декількома італійськими політичними організаціями. Вони закликали завершити об'єднання італійських земель, приєднавши суміжні території із населенням через лінгвокультурну спільність. Проте фактично ще з 1830-х років аналогічний політичний курс почала проводити Грецька держава. Із тих пір і до сьогодні комбінація категорій «населення» і «територія» залишається невід'ємною складовою усіх іредентистських проектів, адже саме поєднання гасел захисту інтересів споріднених груп і повернення споконвічних земель, які, як вважають іредентисти, незаконно увійшли до складу інших держав і тому вимагають звільнення, і складає сутність політики іредентизму.

Виникає питання: чому іредентизм виник не раніше, ніж у XIX ст.? Це пояснюється тим, що у XIX ст. відбулися великі суспільні і світоглядні зміни, спричинені американською і французькою революціями. Саме у цей період відбувається активізація національно-визвольних рухів і виникають нові національні держави, які намагаються реалізувати національні інтереси, орієнтуючись на принцип «одна держава – одна нація». XIX ст. надало називають епохою розквіту націоналізму.

У попередній період протягом тривалого часу захист державних інтересів покликана була забезпечувати державоцентрична Вестфальська система міжнародних відносин, сформована у 1648 році. Ядро Вестфальської системи складала ідея державного суверенітету, яка передбачала верховенство влади держави на всій території і закріплювала принцип невтручання у внутрішні справи інших держав. Проте кожна держава з метою реалізації своїх інтересів активно проводила загарбницьку політику, внаслідок чого розгоралися запеклі війни. Задля коригування міждержавних відносин у рамках Вестфальської системи після наполеонівських війн у 1815 р. постала Віденська система міжнародних відносин, або «Європейський концерт». На Віденському конгресі провідні європейські держави закріпили територіальний і політичний статус-кво в регіоні, зокрема, ухвалили намір вдаватися до дипломатичних консультацій із територіальних чи інших проблем. Фактично наступила ера панування імперій, хоча на рубежі XI – XX ст. спостерігається криза імперського впливу.

Е. Гелнер з періодом 1815–1918 рр. пов'язав таку стадію становлення національних держав, яка має назву «націоналістичний іредентизм» і характеризується появою націоналістичної ідеї як політичного принципу. На цій стадії втілюється в життя формула «одна культура – одна держава». У такій державі, за висловом Е. Гелнера, «кожна культура буде розвиватися під власним політичним дахом, а держава і уряд будуть вважатися законними тільки у тому разі, якщо вони представляють конкретну культуру, охороняють її і дбають про її процвітання» [2]. Він визнав, що іредентизм, «хоча й безумовно впливовий,

не був при цьому всемогутнім». Мета націонал-іредентизму полягала у співпадінні культурно-лінгвістичних кордонів з політичними, чого можна було досягти різними шляхами, одним з яких була зміна політичних кордонів у такий спосіб, щоб культурно-споріднені спільноти опинилися в одній державі. Під гаслами створення гомогенної держави відбулося об'єднання Німеччини, Італії.

Міжнародні відносини пожвавилися в імперіалістичну добу на рубежі XIX – XX ст., коли розпочався переділ світу. Але на цьому етапі у досягненні іредентистських цілей держави були обмежені інтересами партнерів по політичній коаліції, як, наприклад, Італія наприкінці XIX – на початку XX ст. змінювала свої територіальні претензії і спочатку враховувала позицію партнерів по Троїстому Союзу, потім – по Антанті. Після Першої світової війни виникла міжвоєнна Версальсько-Вашингтонська система, яка постала як наслідок підписання у 1919 р. Версальського мирного договору і домовленостей Вашингтонської конференції 1921–1922 рр. Особливістю міжвоєнної системи стало врахування інтересів держав-переможниць і нехтування інтересами інших політичних утворень, зокрема тих, які постали на обломках імперій. Саме з міжвоєнною системою пов'язана чергова стадія у становленні національних держав, яку Е. Гелнер назвав «тріумф і поразка націонал-іредентизму». Змістом цієї стадії є розпад багатонаціональних імперій, тріумфом – поява на базі національного принципу ряду більш дрібних держав, коли «кожна заявляє про свій намір вести по особливому національному шляху ту етнічну групу, з якою вона ототожнюється». Поразку націонал-іредентизму Е. Гелнер пов'язує з появою у нових політичних одиницях проблеми національних меншин, гострота якої посилювалася тим, що нові меншини, ті, які щойно отримали цей статус і «всі супутні іредентистські настрої», у минулому входили до складу етнічних або лінгвістичних груп, культура яких була домінантною. За висловом Е. Гелнера, «новий статус виявився для них незвичним і викликав природне обурення і спротив» [2]. Ці групи шукали покровительства у спорідненої держави, від якої очікували захисту своєї культури.

Яскравим прикладом «тріумфу і поразки іредентизму» може бути ситуація з угорським етносом, який у 1920 р. згідно з Тріанонським договором виявився розділеним, адже більше двох третин угорців опинилися поза межами Угорщини в складі інших держав. З одного боку, утворилася незалежна держава, з іншого – угорці отримали так звану «тріанонську травму», сутність якої полягає у болісному сприйнятті проблеми розділеності етносу. Звідси – посилений інтерес до життя споріднених груп за кордоном, аж до прийняття у 2001 р. Закону про статус угорців, які проживають за кордоном, за яким тим надають пільги на час перебування в Угорщині і матеріальні субсидії у країні проживання.

Крім угорського іредентизму, у цей час посилюються іредентистські настрої в інших країнах Європи. А. Семченков і Р. Бараш помітили закономірність, за якою іредентистські проекти висувають ті держави, які ще не завершили процес формування національних держав, тобто Німеччина, Італія, Угорщина, Греція, Румунія, Болгарія і Литва, але політику іредентизму не проводили Франція, Іспанія чи Великобританія [1]. Слід вказати на те, що кожен іредентистський проект мав свою специфіку, тобто не існувало і не існує якогось єдиного алгоритму політики іредентизму; її мотивація може бути різноманітною. Наприклад, досить потужно, у формі пангерманізму і з елементами експансіонізму розвивався німецький проект, за яким передбачалося включити до складу Німецько-Австрійського союзу усі землі, заселені етнічними німцями. Натомість політика Болгарії чи Угорщини була більш поміркованою.

У міжвоєнний період функціонувала Ліга Націй, яка повинна була гарантувати мир між народами і спиралася на ідею колективної безпеки як спільної протидії агресо-

ру. Досвід врегулювання Лігою Націй конфліктів з іредентистською складовою аналізує С. Ушаков, який наводить приклади як вдалого втручання організації у процес вирішення територіальних протиріч (югославсько-албанський конфлікт 1921 р., болгарсько-грецький інцидент у Петричі 1925 р.), так і випадки бездіяльності Ліги Націй, коли справа торкала-ся інтересів «великих держав», – окупація Італією Албанії, аншлюс Німеччиною Австрії, вторгнення Японії в Маньчжурію [3, с. 106–109].

На нашу думку, саме у період існування Версальсько-Вашингтонської системи з'явилися витоки великої кількості сучасних іредентистських конфліктів, адже сам факт утворення нових держав у багатоетнічній «старій Європі» поглибив проблему розділених народів і сформував чимало територіальних претензій. А. Семченков і Р. Бараш зауважують, що через неможливість визначення у Центральній і Східній Європі «чистих» етнічних кордонів вирішення проблеми розділених народів стало, по суті, інструментом реалізації політики експансіонізму [1]. Тобто заявлені наміри вирішити питання розділеності етносу слугували прикриттям планів щодо територіальних прирощень, у такий спосіб іредентизм легітимізував територіальні притязання в Європі. Отже, на цьому етапі відбувається трансформація іредентизму: з переважно об'єднавчого етнічного руху він перетворюється на експансіоністську політику, причому така зміна стала можливою завдяки недосконалому механізму проведення державних кордонів, що спричинило політизацію проблеми «незвільнених» земель.

Кризу Версальсько-Вашингтонської системи підтвердила Друга світова війна. Лідери держав-переможниць підписали договори, започаткувавши Ялтинсько-Потсдамську систему міжнародних відносин. На кілька десятиліть утвердилася біполярна система світоустрою, яка зазнала краху з розпадом СРСР. Друга половина ХХ ст. характеризується нестабільними міжнародними відносинами і розколом світу на два табори. Чимало міжнародних конфліктів у цей період мали виразну іредентистську складову, причому основу багатьох територіальних суперечок заклали саме рішення держав-переможниць. Навесні-влітку 1946 р. Рада міністрів закордонних справ у складі п'яти держав-лідерів – СРСР, США, Великобританії, Франції, Китаю – у рамках підготовки мирних угод з Італією, Румунією, Угорщиною, Болгарією, Фінляндією розглядала питання післявоєнного влаштування світу. Щодо колишніх італійських колоній було чотири проекти, англійський проект передбачав утворення з північноафриканських колоній Італії незалежної держави «Велика Лівія», яка б об'єднала Тріполітанію і Кіренаїку, та створення на сході під протекторатом Англії «Великого Сомалі», до якого входило б не тільки італійське Сомалі, але й два райони Ефіопії – Огаден і так звані зарезервовані території [4, с. 39]. Унаслідок цього у подальшому Сомалі виступила ініціатором територіальних претензій до держав-сусідів, що спричинило низку територіальних конфліктів.

У європейському регіоні міждержавні кордони теж були визначені не бездоганно, але відкритих іредентистських протистоянь вдалося уникнути. Варто зауважити специфіку соціалістичних країн, де територіальні суперечки мали латентний характер, адже належність країн до одного табору дещо завуальовувала саму проблему розділених народів, тому що ідеологічна спільність проголошувалася важливішою за етнічну.

Протягом другої половини ХХ – початку ХХІ ст. важливим арбітром у вирішенні міждержавних конфліктів виступають ООН і її вищі установи, насамперед, Рада Безпеки і Міжнародний Суд. У цей період формуються міжнародно-правові документи задля закріплення базових засад сучасної світової політики, серед яких принцип територіальної цілісності держав, принцип невтручання у справи суверенних держав, право народів на самовизначення. Статут ООН (1945 р.), Декларація про надання незалежності колоніальним

країнам і народам (1960 р.), Заключний акт Наради з безпеки і співробітництва в Європі (Гельсінкський акт, 1975 р.) та інші документи є тією базою, яка регулює міжнародні відносини. Слід відзначити, що до сьогодні вважаються неузгодженими принципи територіальної цілісності держав і самовизначення народів, адже у документах вони не розглядаються у взаємодії. Однак В. Ступішин вважає, що протиставлення цих принципів не закладене в їх природі, а є надуманим і штучним. Він зазначає, що територіальна цілісність є принципом міждержавних відносин і може тлумачитися як «територіальна недоторканість» держави від посягань інших держав і незастосування сили між державами, «у той час як право націй на самовизначення притаманне не державі, а народу, який прагне стати нацією, тобто державою, і реалізується не в міждержавних відносинах, а в процесі внутрішнього розвитку багатонаціональної держави» [5, с. 109]. У будь-якому разі держави, які захищають свій суверенітет, апелюють до принципу непорушності державних кордонів, сепаратисти натомість посилаються на право народів / націй на самовизначення, тлумачачи його на свою користь.

За своєю суттю принцип територіальної цілісності держави мав би унеможливити будь-які територіальні претензії і суперечки, але він вже не є абсолютним імперативом. Проблема іредентизму вийшла на новий виток наприкінці ХХ ст., коли країни соціалістичного табору потерпіли ідейну поразку у холодній війні, відбувся розпад багатонаціональних держав і з'явилося багато нових політичних одиниць. З початку 90-х рр. ХХ ст. можна говорити про існування нової системи, постбіполярної, або системи після холодної війни. Цей період характеризується поступовим переходом від однополярності до постбіполярного поліцентричного світу.

Спостерігається своєрідний ренесанс націоналізму й іредентизму. Р. Брубейкер цілком вірно відзначив, що наприкінці ХХ ст. замість очікуваного занепаду національних держав відбулося відродження націоналізму. Він виділив «споріднену серію» сучасних форм націоналізму: «націоналізаційний» – націоналізм титульних націй нових або переформованих держав, транскордонний, проведений зовнішньою національною вітчизною, і націоналізм національних меншин [6, с. 16, 17]. Ці націоналізми взаємодіють і конфліктують, спричиняють внутрішньодержавні і міждержавні конфлікти.

Саме присутність національних меншин і змусила новоутворені держави вирішувати великий комплекс проблем, серед яких задоволення інтересів меншин, запобігання появі сепаратистських настроїв, встановлення партнерських відносин із державами-сусідами. На думку М. Уотербері, коли зруйнувався комуністичний світ, багато аналітиків, знаючи тривожну історію іредентизму й етнічного насилля в регіоні Центральної, Східної і Південно-Східної Європи, очікували нових війн і конфліктів, однак, на противагу цим очікуванням, з'явилася нова парадигма відносин держави і споріднених транскордонних груп, заснована на інституціоналізації транскордонних культурних, політичних і економічних мереж, а не активній політиці зміни кордонів чи спробах повернути населення [7]. Але бачимо, що навіть гасло «захисту співвітчизників за кордоном» може мати небезпечний потенціал, як це продемонстрував російський іредентизм.

Однак історія засвідчує, що конфліктів і війн з іредентистською складовою все ж не вдалося уникнути, особливо країнам, які виникли після розпаду Югославії, де відбулося зіткнення кількох «великих ідей», зокрема, політичних проектів із відродження «Великої Сербії» і «Великої Хорватії». Періодично в активну стадію входили довготривалі іредентистські конфлікти в різних куточках світу, як, наприклад, Нагірно-Карабаський конфлікт.

Слід відзначити зростаючу роль світового співтовариства у регулюванні іредентистських конфліктів, але через особливі інтереси провідних держав у певному регіоні

спостерігаються подвійні стандарти в оцінці схожих випадків. У дев'яності роки ХХ ст., як зауважує С. Ушаков, виник загрозовий прецедент вирішення етнічних конфліктів і за судження осіб-прихильників ідеології іредентизму не на основі норм міжнародного права, а на основі політичної волі однієї чи кількох держав із фрагментарним або часто поверховим застосуванням міжнародного права [3, с. 115]. Наприклад, реакція світу на спроби реалізації великодержавницьких ідей на Балканах була найбільш жорсткою стосовно Сербії і значно м'якшою в інших випадках.

На початку ХХІ ст. іредентизм не сходить з повістки дня. Навіть якщо на офіційному рівні територіальні претензії не висуюються державами, то часто вони присутні у програмах радикальних політичних партій, які закликають відродити «Велику державу» у тих кордонах, які це державне утворення мало у часи своєї найбільшої могутності. Потенційно це може створювати напругу в міждержавних стосунках.

Неочікуваною для світу стала реалізація іредентистської політики Російською Федерацією у вигляді анексії українського Криму. Це було кричущим порушенням усіх міжнародно-правових норм, яке в риториці російських політиків подається як цілком законний акт. Наприклад, виступ міністра закордонних справ Російської Федерації С. Лаврова на засіданні Держдуми Російської Федерації 20 березня 2014 р. є досить яскравим прикладом політичної казуїстики: «рішення про прийняття Республіки Крим до Російської Федерації <...> відповідає міжнародному праву, зокрема принципам суверенної рівності держав і права народів на самовизначення, закріпленим у статуті ООН» [8]. Під суверенною рівністю держав мається на увазі союз Російської Федерації і Криму як «незалежної, суверенної держави», а право націй на самовизначення, на думку політика, було реалізоване через «вільне волевиявлення багатонаціонального народу Криму». Світ не визнає Крим частиною Російської Федерації і застосовує санкції проти Росії, однак радикальні націоналістичні сили в різних країнах вбачають у цьому сприятливий для себе прецедент.

На окрему увагу заслуговує питання про вирішення іредентистських суперечок в умовах євроінтеграційних процесів. З одного боку, створення єдиного європейського простору нібито знімає гостроту проблеми розділеності, адже всі розділені народи виявляються включеними в одне політичне утворення, що усуває перешкоди для вільного перетину кордону. З іншого боку, не слід забувати, що чинник етнічності завжди залишається важливим для індивіда, а тим більше його роль зростає в умовах масштабних процесів, таких як регіональна інтеграція чи глобалізація, тож він може стати важливим ресурсом політичної мобілізації індивіда для підтримки націоналістичних проектів. Але сама система європейської безпеки стоїть на сторожі територіальної цілісності держав. Наприклад, трансільванська проблема, пов'язана з компактним проживанням угорців у румунській Трансільванії, не виходить на рівень відкритого протистояння. Т. Біткова із цього приводу зауважує, що і Румунія, і Угорщина є членами ЄС і НАТО, це перешкоджає загостренню ситуації до відкритого вибуху, але водночас наголошує, що абсолютної гарантії не може бути, адже сама Європа переживає постійні кризи [9].

Отже, кожна система міжнародних відносин встановлює нові засади світоустрою, які виступають результатом рішень найбільш сильних держав. Іредентизм виник у період панування Віденської системи у руслі поширення націоналістичних настроїв. На цьому етапі його можна охарактеризувати як об'єднаний. У Версальсько-Вашингтонській період міжнародних відносин у зв'язку з появою великої кількості нових держав формуються численні територіальні претензії і загострюється проблема меншин, яка, проте, не знаходить належного вирішення. Відбувається переорієнтація іредентизму із суто об'єднаних цілей на експансіоністські.

Система міжнародно-правових актів, розроблених у другій половині ХХ ст., закріпила базові засади міжнародних відносин, однак не убезпечила від територіальних конфліктів на іредентистській основі. Наприкінці ХХ ст. виникли нові осередки іредентистських конфліктів, що було обумовлено появою нових держав на уламках колишніх соціалістичних країн. Проте відносини між національними меншинами і спорідненими групами вдається утримувати переважно у правових рамках. Натомість у ХХІ ст. відродився експансіоністський іредентизм, що можна пояснити розбалансуванням системи міжнародних відносин.

Зважаючи на радикалізацію націоналістичних настроїв в європейських країнах і враховуючи ознаки кризи системи міжнародної безпеки, цілком можливим є подальший перехід територіальних протиріч із латентної форми у відкриту стадію і поява нових іредентистських конфліктів. Для того, щоб російський іредентизм не став прецедентом, провідним державам світу і міжнародним організаціям необхідно виробити спільну однозначну позицію в оцінці іредентизму і вдосконалити засоби протистояння агресивній експансіоністській політиці.

Список використаної літератури:

1. Семченков А.С. Проблема разделенных народов в контексте трансформации мирового политического пространства / А.С. Семченков, Р.Э. Бараш // Политическая наука. – 2009. – № 1. – С. 137–167.
2. Геллнер Э. Пришествие национализма. Мифы нации и класса / Э. Геллнер // Путь: международный философский журнал. – 1992. – № 1. – С. 9–61 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://izbornik.org.ua/gellner/puti.htm>.
3. Ушаков С.В. Органы международного правосудия и проблемы этнического национализма / С.В. Ушаков // Московский журнал международного права : Научно-теоретический и информационно-практический журнал. – 2009. – № 2(74) апрель – июнь. – С. 101–118.
4. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1945–70-і рр.) : підручник / В.А. Манжолла, М.М. Білоусов, Л.Ф. Гайдуков та ін. – К. : Либідь, 1999. – 558 с.
5. Ступишин В. Самоопределение народов: традиции и действующее право / В. Ступишин // Общественные науки и современность. – 1994. – № 2. – С. 107–113.
6. Брюбейкер Р. Переобрамлений націоналізм. Статус нації та національне питання у новій Європі / Р. Брюбейкер ; переклад з англійської Олександра Рябова. – Львів : Кальварія, 2006. – 280 с.
7. Waterbury Myra A. From Irredentism to Diaspora Politics: States and Transborder Ethnic Groups in Eastern Europe / Myra A. Waterbury [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://cgs.gmu.edu/wp-content/uploads/2013/03/g_mtp_wp_6.pdf.
8. Стенограмма заседания 20 марта 2014 г. Государственная Дума [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://transcript.duma.gov.ru/node/4045/>.
9. Биткова Т. Наследие Трианона: к вопросу об актуализации трансильванского узла напряженности / Т. Биткова // Пути к миру и безопасности. – 2012. – № 1(42) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://enews.md/articles/view/2403/>.

**GENESIS AND DEVELOPMENT OF IRREDENTISM IN THE CONTEXT
OF CHANGES IN THE SYSTEM OF INTERNATIONAL RELATIONS**

Natalia Gorlo

*Zaporizhzhya National University,
Faculty of Social Sciences and Administration,
Department of Political Sciences
Zhukovskogo str., 66, 69000, Zaporizhzhya, Ukraine*

The question of the origin and development of irredentism is explained from the perspective of the historical approach, through the prism of the transformation of systems of international relations. It was shown that irredentism originated in the nineteenth century on the basis of nationalist ideas and then evolved from the policy of uniting divided ethnos to expansionism.

Key words: irredentism, expansionism, system of international relations, the Concert of Europe, the Versailles-Washington system of international relations, the Yalta-Potsdam system of international relations, post-bipolar world.